

B: 1

Modelowanie reakcji chemicznych: numeryczne rozwiązywanie równań na szybkość reakcji chemicznych

1. Załóżmy, że zmienna A oznacza **stężenie substratu**, a zmienna B **stężenie produktu** reakcji chemicznej opisanej równaniem $A \rightarrow B$.
2. **Szybkość reakcji chemicznej**, v , jest wielkością wskazującą jak szybko z A powstaje B.
3. Na szybkość reakcji mają wpływ różne czynniki, co można stwierdzić wykonując odpowiednie eksperymenty. Z pewnością, **szybkość** reakcji jest **proporcjonalna** do stężenia substratu A.
4. Zatem, dla tej reakcji chemicznej, $v = k \cdot A$, gdzie k jest współczynnikiem proporcjonalności. Równanie to nazwę się **równania kinetycznego** reakcji chemicznej.
5. Szybkość reakcji chemicznej w danej chwili jest pochodną stężenia substratu A po czasie, $v = dA/dt$. Przybliżoną wartość szybkości zmian stężenia można obliczyć stosując małe przyrosty czasu, Δt :

$$v = \frac{dA}{dt}$$

$$v \approx \frac{\Delta A}{\Delta t}$$

$$v \approx \frac{A(t + \Delta t) - A(t)}{\Delta t}$$

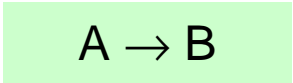
6. Rozwiązanie powyższego równania polega na obliczeniu „nowej wartości A” w chwili $t + \Delta t$. Znając poprzednią wartość A w chwili t, $A(t)$, oraz szybkość zmian, v , otrzymujemy:

$$v \cdot \Delta t \approx A(t + \Delta t) - A(t)$$

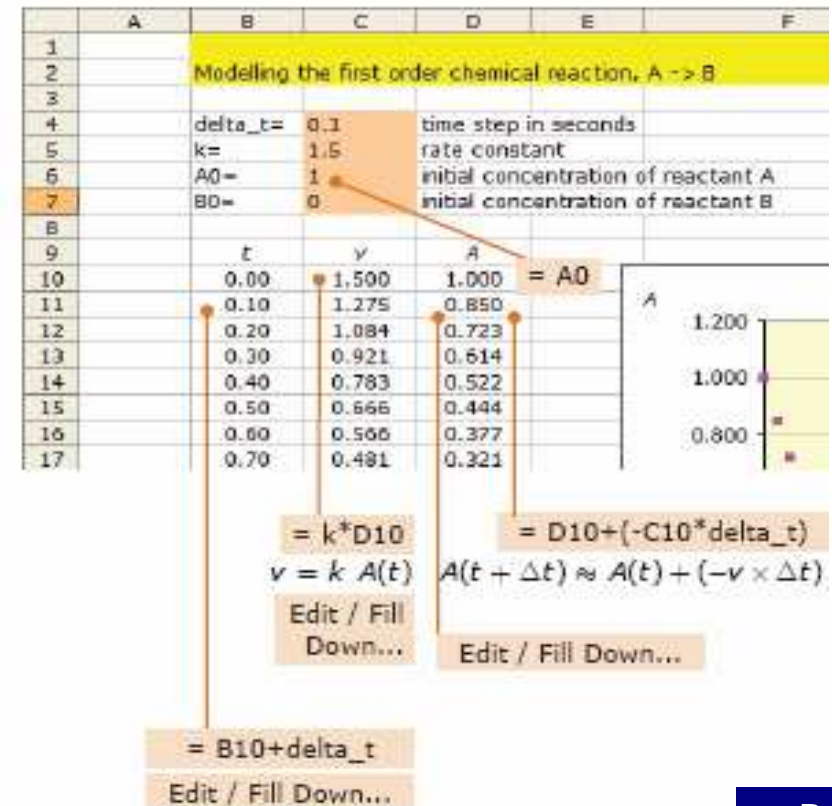
$$A(t) + v \cdot \Delta t \approx A(t + \Delta t)$$

$$A(t + \Delta t) \approx A(t) + v \cdot \Delta t$$

7. Wartość v otrzymana w kolejnych iteracjach (powtórzeniach) jest coraz bliższa prawidłowego rozwiązania, ponieważ Δt staje się za każdym razem mniejsze. (przybliżenie jest tym lepsze im przyrost czasu jest mniejszy...)
8. Ponieważ stężenie A zmniejsza się podczas reakcji, szybkość reakcji zdefiniowana jako $v = dA/dt$ ma wartość ujemną. A celu uniknięcia stosowania ujemnej wartości szybkości reakcji, chwilowa szybkość zmian stężenia A jest zwykle zapisywana jako $v = -dA/dt$. W tej sytuacji ostatnie równanie iteracji przyjmuje postać $A(t + \Delta t) \approx A(t) + (-v \cdot \Delta t)$.

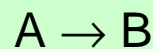
delta_t (parametr Δt)
 k (parametr k)
 A0 (wartość stężenia substancji A dla $t=0$)
 B0 (wartość stężenia substancji B dla $t=0$)

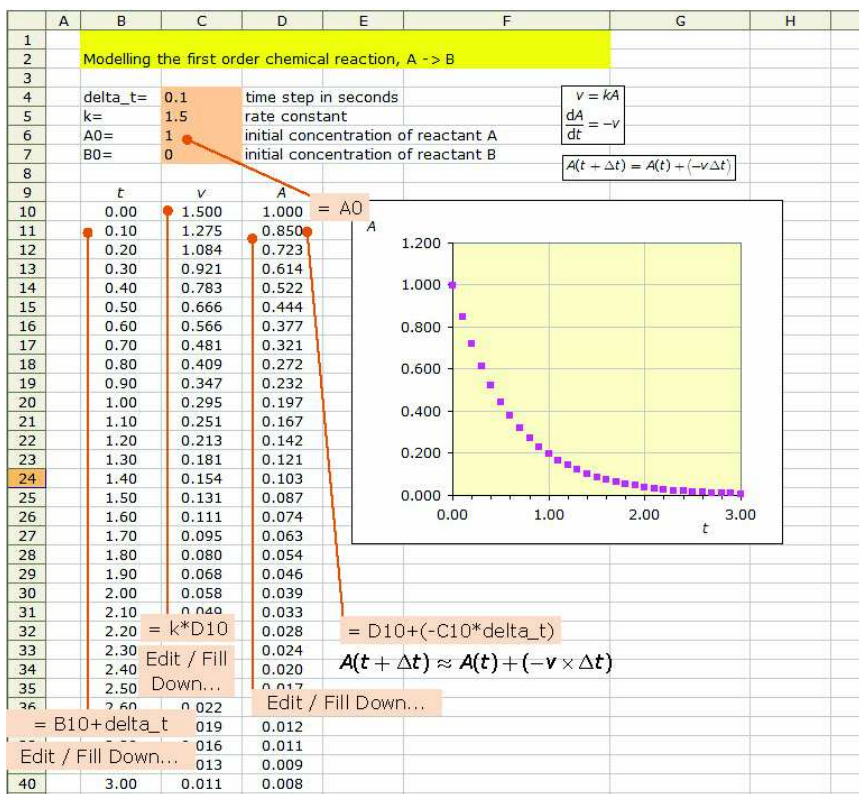
B: 2

Modelowanie reakcji chemicznych: numeryczne rozwiązywanie równań na szybkość reakcji chemicznej w programie Excel i w programie Modellus

- Excel (rysunek po lewej stronie): numeryczne rozwiązanie modelu matematycznego modelu szybkości reakcji $A \rightarrow B$. Zmiana stężenia A, w kolejnych wierszach, wynosi $(-v \cdot \Delta t)$. Podstawą tego modelu jest równanie iteracyjne "nowa wartość = stara wartość + szybkość zmian * przyrost czasu".
- Modellus (rysunek po prawej stronie): szybkość reakcji chemicznej w postaci funkcji ($v = k \cdot A$) a szybkość zmian stężenia w postaci równania różniczkowego $dA/dt = -v$ ...

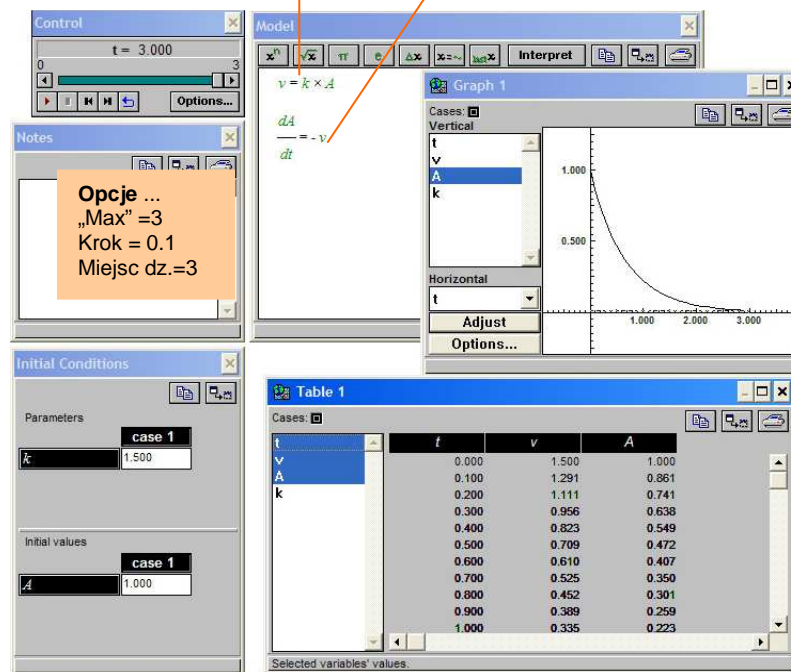

Wartości otrzymane w programie Modellus są bardziej dokładne. W programie Excel możemy uzyskać lepsze przybliżenie przypisując Δt mniejszą wartość. Sprawdźcie to dla $\Delta t = 0.01$ (będziesz potrzebować 10 razy więcej komórek ...).

Równanie kinetyczne ...

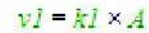
Chwilowa szybkość zmian stężenia A jest ujemna, ponieważ A maleje z szybkością -v

B: 3

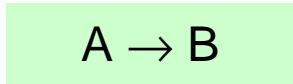
Modelowanie w Modellusie nieodwracalnych reakcji chemicznych

1. Wprowadźmy niewielką zmianę w modelu dla reakcji chemicznej $A \rightarrow B$ ...
2. **Równanie kinetyczne reakcji** dla tej reakcji jest następujące: $v_1 = k_1 A$ ...
3. Stężenie **substratu A zmniejsza się** z szybkością v_1 ....
4. a stężenie **produktu B zwiększa się** z tą samą szybkością, v_1 ...
5. Zakładamy, że na początku reakcji ($t=0$) stężenie $A=1$ (wpisujemy 1 w oknie **wartości początkowych**) a stężenie $B=0$. Podczas reakcji substrat A zostanie całkowicie przekształcony w produkt B.
6. Jeśli na początku obecna jest niewielka ilość produktu B, związek A zostanie również całkowicie przekształcony w B.
7. Co się będzie działo, jeśli na początku reakcji ($t=0$) stężenia A i B są **równe** (na przykład $A=B=1$)? **Czy możesz naszkicować wykres stężenia A i B w funkcji czasu?**
8. Sprawdź wnioski wykorzystując model.

$$\frac{dA}{dt} = -v_1$$

$$\frac{dB}{dt} = v_1$$

The image shows the Modellus software interface for simulating the reaction $A \rightarrow B$. The **Control** panel shows time $t = 20.00$. The **Model** panel contains the reaction equation $v_1 = k_1 \times A$ and the differential equations $\frac{dA}{dt} = -v_1$ and $\frac{dB}{dt} = v_1$. The **Graph 1** window displays a plot of concentration versus time, showing A decreasing from 1.00 to 0.00 and B increasing from 0.00 to 1.00. The **Animation 1** window shows a visual representation of the reaction progress, with bars for A and B and their respective values at $t=20.00$. The **Initial Conditions** panel shows parameters $k_1 = 0.40$ and initial values $A = 1.00$, $B = 0.00$. The **Plotter** panel allows for customizing the graph axes and scales, with **1 Pixel = 0.1** for the horizontal axis and **1 Pixel = 0.02** for the vertical axis.

Modelowanie w Modellusie odwracalnych reakcji chemicznych

1. Rozważymy teraz model najprostszej **reakcji odwracalnej**:
 $A \rightleftharpoons B$, reakcji w której reagent A jest przekształcany w B, i w tym samym czasie reagent B jest przekształcany w A.

$$v1 = k1 \times A$$

$$v2 = k2 \times B$$

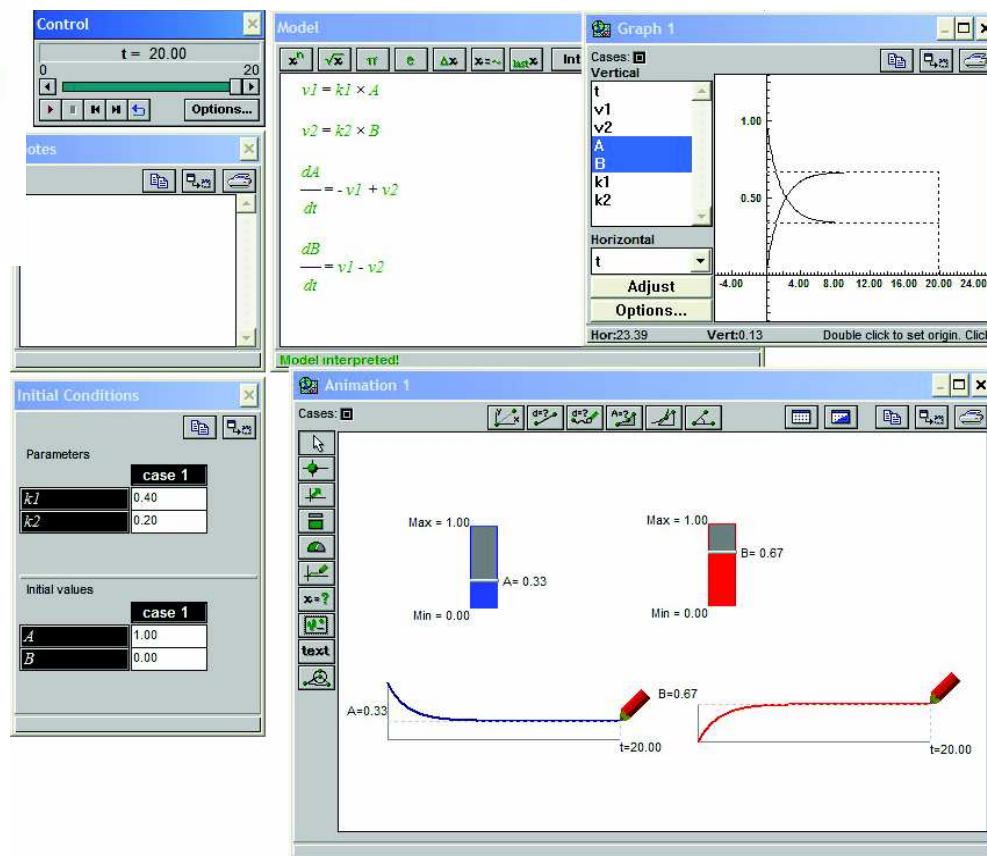
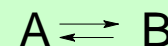
2. **Reakcja $A \rightarrow B$** opisana jest **równaniem kinetycznym**
 $v1 = k1 A$ ... a **reakcja odwrótne $B \rightarrow A$** równaniem
 $v2 = k2 B$ ...

$$\frac{dA}{dt} = -v1 + v2$$

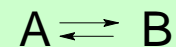
$$\frac{dB}{dt} = v1 - v2$$

3. Zakładamy, że **na początku** reakcji stężenie A jest 1, natomiast reagent B jeszcze nie utworzył się ($B=0$). Reagent A przekształca się w B i jednocześnie powstający reagent B przekształca się w A do momentu ustalenia się ich stężeń na stałym poziomie. **Równowaga** zostaje osiągnięta po określonym czasie, który zależy od wartości stałych szybkości, k_1 i k_2 . Zmieniając wartości stałych k_1 i k_2 sprawdź jak wpływają one na czas potrzebny do osiągnięcia równowagi....

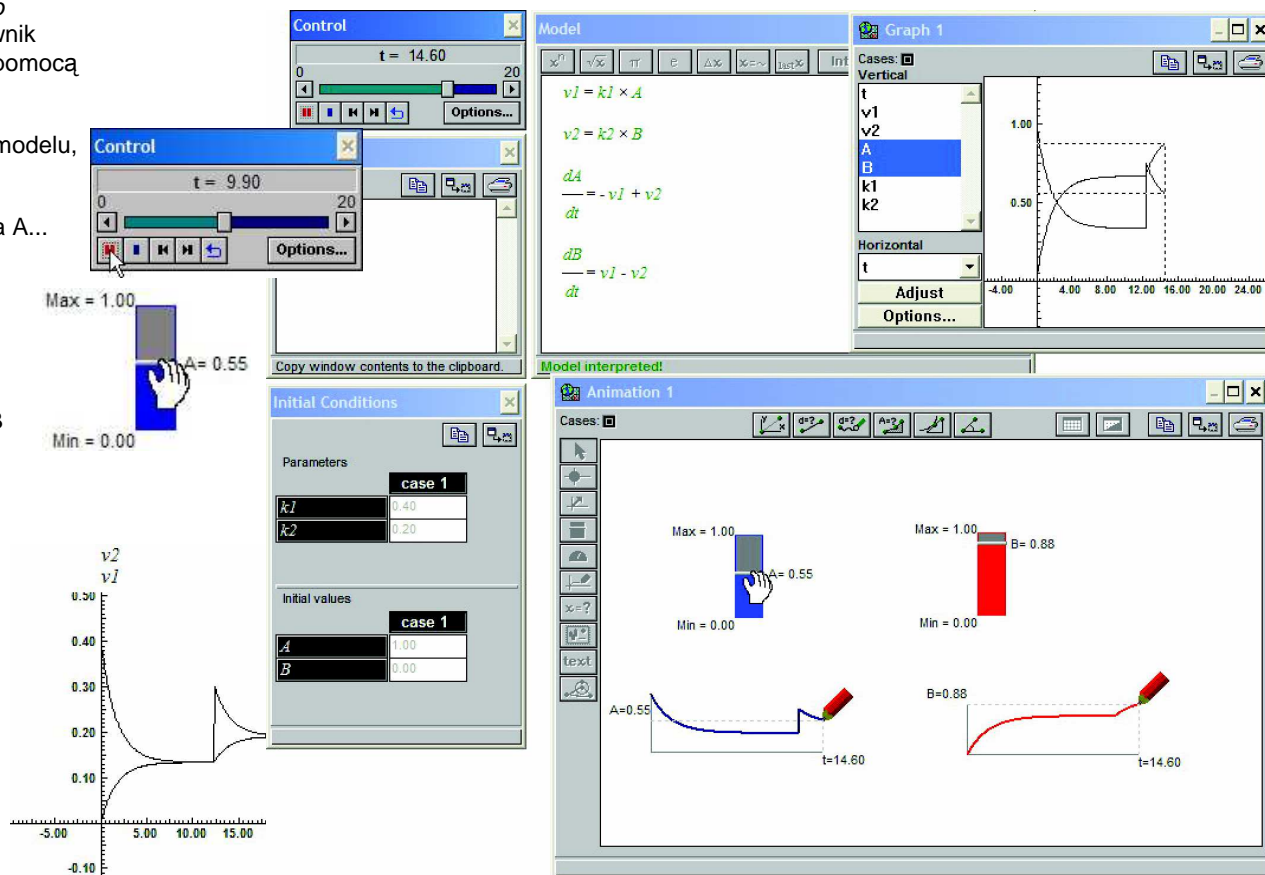
4. Czy zajdzie reakcja chemiczna, jeśli w chwili $t=0$ jest obecny **tylko** związek B? Co będzie się działo ze stężeniem związku A?
5. Co się stanie jeśli dla $t=0$ stężenia A i B są **równe** (np. $A=B=1$) ale stałe szybkości **różne**? Naskicuj wykresy stężeń A i B w funkcji czasu. Porównaj swoje przewidywania z modelem.
6. Co się będzie działo gdy stałe szybkości są równe? Sprawdź i przedyskutuj...

Równowaga chemiczna i zmiana stężeń w stanie równowagi

- Spójrzmy znowu na model najprostszej reakcji odwracalnej $A \rightleftharpoons B$.
- Modelus pozwala zmieniać *interaktywnie wartości zmiennych lub niezależnych parametrów* w oknie animacji. Na przykład użytkownik może zmienić wartość stężenia A w trakcie działania modelu za pomocą interaktywnego kontrolera poziomu tej zmiennej.
- Po osiągnięciu przez układ stanu równowagi w trakcie działania modelu, naciśnij przycisk „pauza”.
- Za pomocą myszki **zwiększ aktualną wartość** stężenia reagenta A...
- Naciśnij ponownie przycisk „pauza”...
- Jak zareagował układ reakcji na to zaburzenie** równowagi?
- Jaka będzie reakcja układu jeśli zwiększymy stężenie reagenta B zamiast A?
- Przeanalizuj **wykresy szybkości** badanej reakcji i reakcji do niej odwrotnej. Czy przebieg tych wykresów odpowiada zakłóceniu równowagi? Wyjaśnij tok rozumowania.
- Więcej informacji na temat zakłócania równowagi reakcji możesz znaleźć np. na stronie internetowej: http://en.wikipedia.org/wiki/Le_Chatelier's_principle

Modelowanie w Modellusie reakcji odwracalnych z dwoma „substratami” i „jednym produktem”

- Model przedstawiony po prawej stronie dotyczy reakcji substratów A i B, której produktem jest związek C. W tym samym czasie związek C rozkłada się na A i B.
- Reakcja $A + B \rightarrow C$** opisana jest **równaniem kinetycznym** $v_1 = k_1 \cdot A \cdot B$, a reakcja do niej **odwrótne** $C \rightarrow A + B$ **równaniem** $v_2 = k_2 \cdot C$
- Zakładamy, że **na początku reakcji mamy jedynie reagenty A i B**: A i B reagują ze sobą tworząc C, reagent C rozkłada się na A i B ...w końcu wszystkie stężenia osiągną stałą wartość. **Równowaga** jest osiągana po określonym czasie, który zależy od wartości stałych szybkości reakcji, k_1 i k_2 . Sprawdź, jak wartość tych stałych wpływa na czas potrzebny do osiągnięcia stanu równowagi...
- Czy zajdzie reakcja, jeśli w chwili $t=0$ jest **tylko** związek C? Co się będzie działo ze stężeniem reagentów A i B?
- Co się stanie, jeśli w chwili $t = 0$ stężenia A, B i C są **równe**. (np. $A=B=C=1$) ale stałe szybkości różne? Spróbuj naszkicować wykres zależności stężeń A, B i C w funkcji czasu. Sprawdź swoje przewidywania za pomocą modelu.
- Co się będzie działo, gdy stałe szybkości mają taką samą wartość? Sprawdź i przedyskutuj...

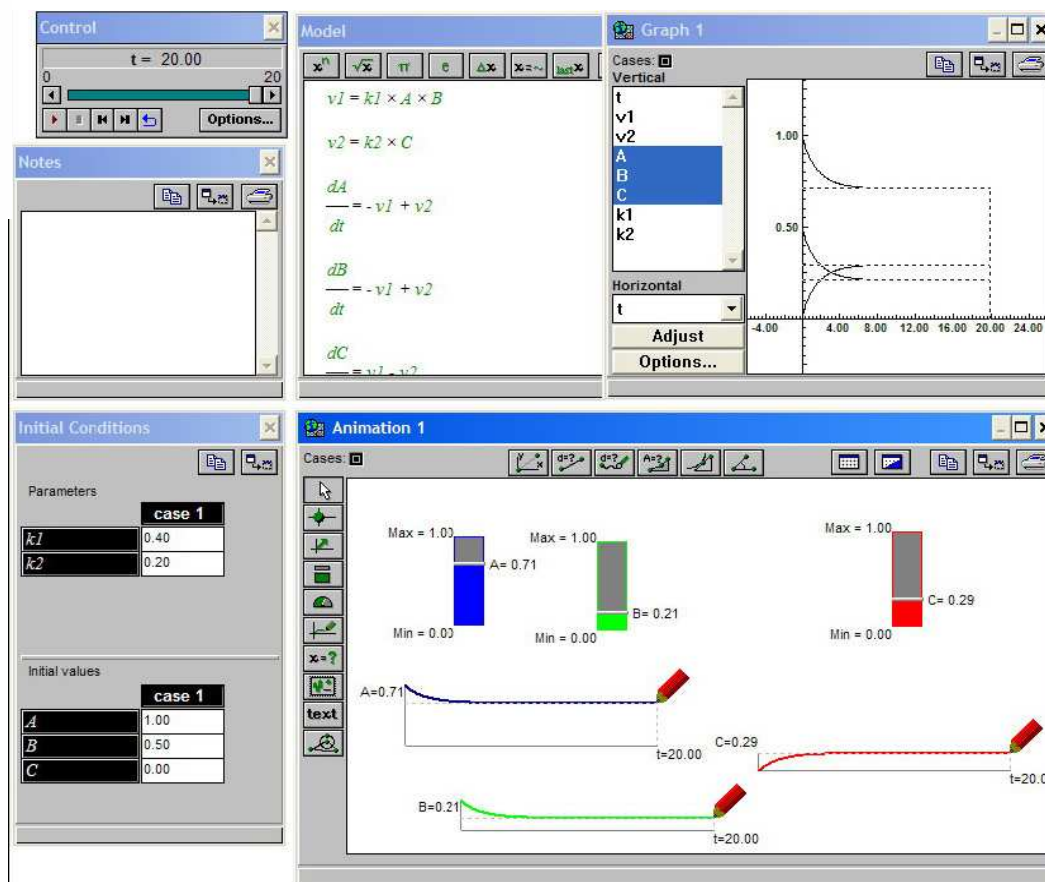
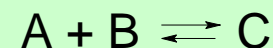
$$v_1 = k_1 \times A \times B$$

$$v_2 = k_2 \times C$$

$$\frac{dA}{dt} = -v_1 + v_2$$

$$\frac{dB}{dt} = -v_1 + v_2$$

$$\frac{dC}{dt} = v_1 - v_2$$

Modelowanie w Modellusie reakcji odwracalnych z jednym „substratem” i „dwoma produktami”

- Model przedstawiony po prawej stronie dotyczy reakcji, w której związek A rozkłada się na B i C, a w tym samym czasie B reaguje z C dając znowu związek A.
- Reakcja $A \rightarrow B + C$ opisana jest równaniem kinetycznym $v_1 = k_1 \cdot A$, a reakcja do niej odwrótne $B + C \rightarrow A$ równaniem $v_2 = k_2 \cdot B \cdot C$
- Zakładamy, że na początku reakcji mamy jedynie związek A, A rozkłada się na B i C, w tym samym czasie B i C przekształcają się w A ...w końcu wszystkie stężenia osiągną stałą wartość. Równowaga jest osiągana po określonym czasie, który zależy od wartości stałych szybkości reakcji, k_1 i k_2 . Sprawdź, jak wartość tych stałych wpływa na czas potrzebny do osiągnięcia stanu równowagi...
- Czy zajdzie reakcja, jeśli w chwili $t=0$ jest tylko związek A? Co się będzie działo ze stężeniem reagentów B i C
- Co się stanie, jeśli w chwili $t=0$ stężenia A, B i C są równe. (np. $A=B=C=1$) ale stałe szybkości różne? Spróbuj naszkicować wykres zależności stężeń A, B i C w funkcji czasu. Sprawdź swoje przewidywania za pomocą modelu.
- Co się będzie działo, gdy stałe szybkości mają taką samą wartość? Sprawdź i przedyskutuj...

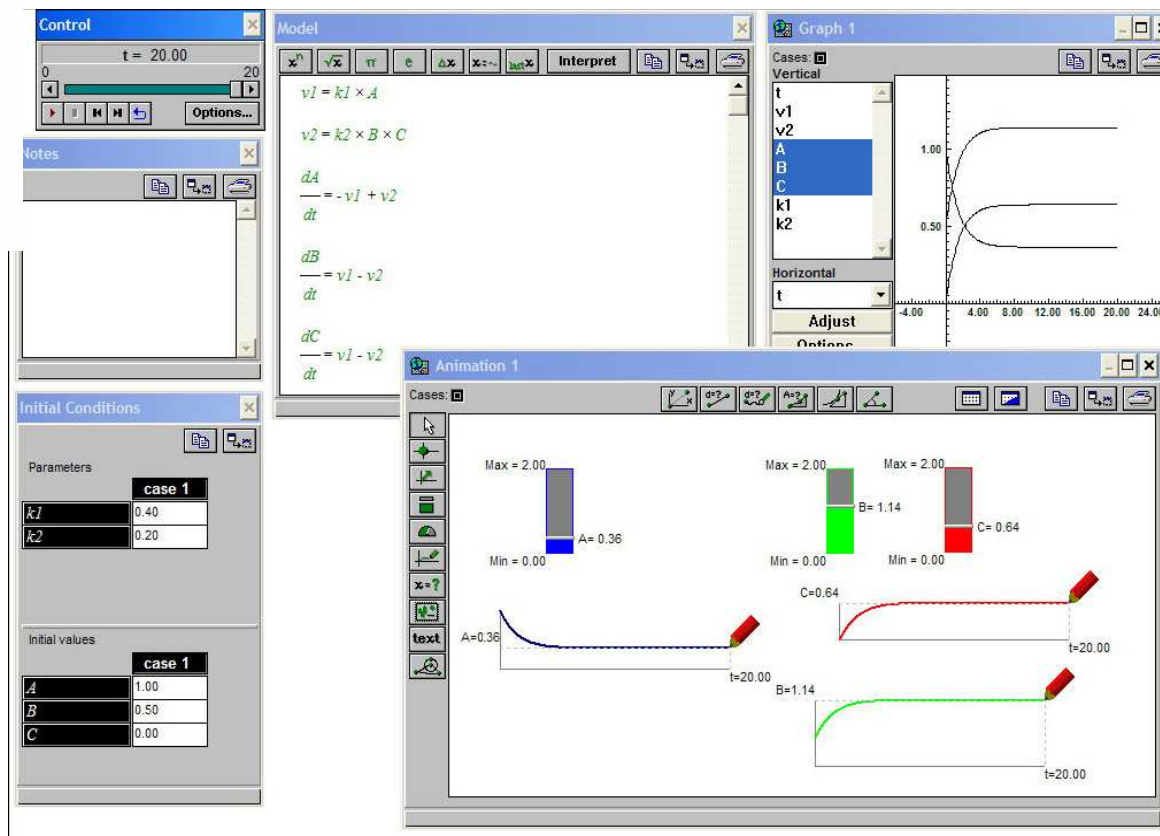
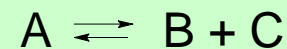
$$v_1 = k_1 \times A$$

$$v_2 = k_2 \times B \times C$$

$$\frac{dA}{dt} = -v_1 + v_2$$

$$\frac{dB}{dt} = v_1 - v_2$$

$$\frac{dC}{dt} = v_1 - v_2$$

Modelowanie w Modellusie dwóch reakcji chemicznych następujących po sobie, pierwsza i druga nieodwracalna

1. Model przedstawiony po prawej stronie dotyczy dwóch reakcji następujących po sobie: reagent A przekształca się w reagent B, a reagent B w reagent C.

$$v1 = k1 \times A$$

$$v2 = k2 \times B$$

2. **Pierwsza** reakcja $A \rightarrow B$ przebiega według **równania kinetycznego** $v_1 = k_1 \cdot A$, a druga reakcja $B \rightarrow C$ według **równania** $v_2 = k_2 \cdot B$.

$$\frac{dA}{dt} = -v1$$

$$\frac{dB}{dt} = v1 - v2$$

3. Stężenie związku A **maleje** z szybkością v_1 ...

$$\frac{dC}{dt} = v2$$

4. a stężenie związku B **wzrasta** z szybkością v_1 i jednocześnie **maleje** z szybkością v_2 ...

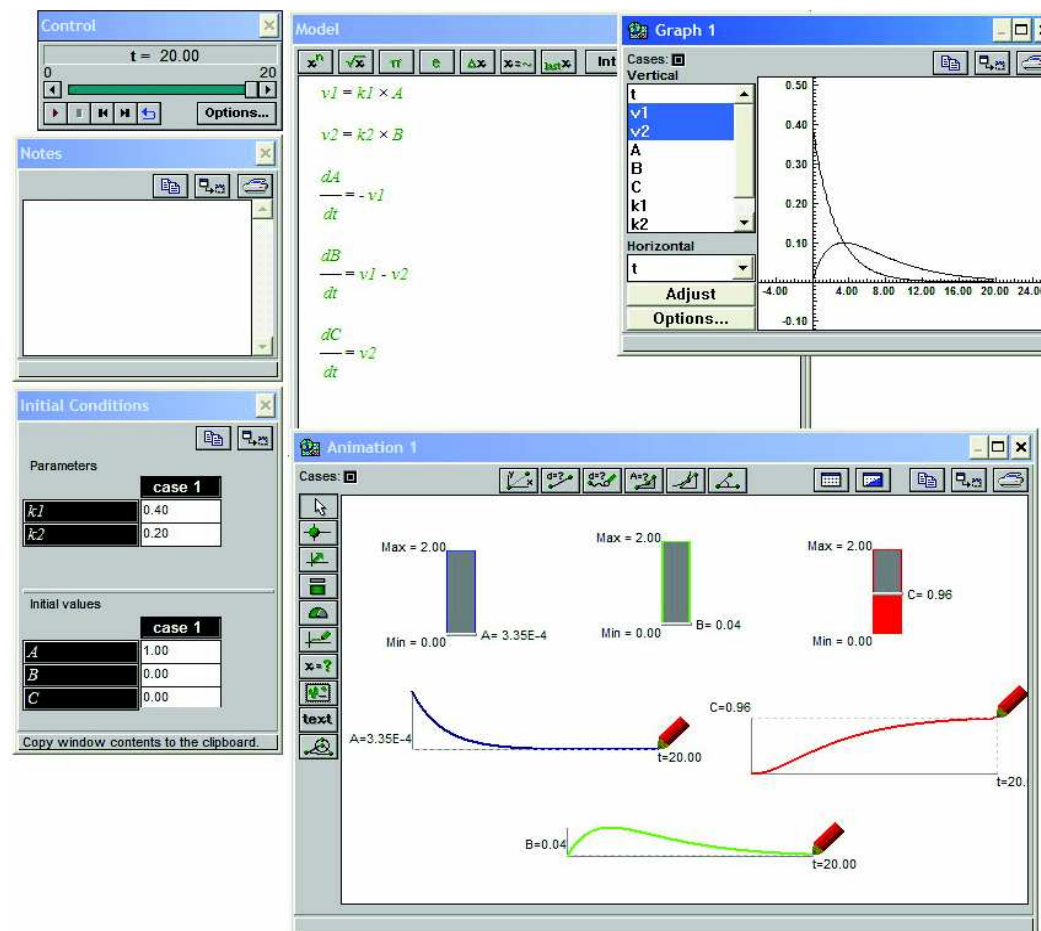
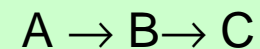
5. a stężenie związku C **wzrasta** z szybkością v_2 ...

6. Zakładając, że na **początku reakcji** ($t=0$) mamy **tylko** związek A, A zostanie całkowicie przekształcony w związek B, a związek B w związek C...

7. Co się stanie, jeśli w chwili $t=0$ mamy pewną ilość związku A i związku B, ale nie ma związku C? Przedyskutuj, uzasadnij i sprawdź swoje przewidywania.

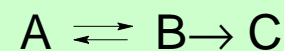
8. Co się stanie, jeśli w chwili $t=0$ mamy pewną ilość związku B, ale nie ma związku A i C? Przedyskutuj, uzasadnij i sprawdź swoje przewidywania.

9. Co się stanie, jeśli na początku ($t=0$) mamy tylko związek A, a szybkość reakcji 1 jest duża, a reakcji 2 mała? Przedyskutuj, uzasadnij i sprawdź swoje przewidywania.

Modelowanie w Modellusie dwóch reakcji chemicznych następujących po sobie: pierwsza odwracalna, druga nieodwracalna ...

1. Model przedstawiony po prawej stronie dotyczy dwóch reakcji następujących po sobie: reagent A przekształca się w sposób **odwracalny** w reagent B, a reagent B w reagent C w reakcji **nieodwracalnej**.
2. Stężenie związku A **maleje** z szybkością v_1 (reakcja $A \rightarrow B$) i **wzrasta** z szybkością v_2 (reakcja $B \rightarrow A$) ...
3. ... a stężenie związku B **wzrasta** z szybkością v_1 (B powstaje z A) i **maleje** z szybkością v_2 (B przekształca się w A), ale **także maleje** z szybkością v_3 (B przekształca się w C, reakcja $B \rightarrow C$)....
4. a stężenie związku C **wzrasta** z szybkością v_3 (powstaje z B w reakcji $B \rightarrow C$).
5. Co się stanie, jeśli na początku reakcji ($t = 0$) mamy jedynie związki A i B, a nie ma związku C? Przedyskutuj, uzasadnij i sprawdź swoje przewidywania.
6. Co się stanie, jeśli w chwili $t=0$ jest pewna ilość związku B, ale nie ma związków A i C? Przedyskutuj, uzasadnij i sprawdź swoje przewidywania.
7. Co się stanie, jeśli w chwili $t=0$ mamy pewną ilość związku C, ale nie ma związku A i B? Przedyskutuj, uzasadnij i sprawdź swoje przewidywania.

$$v_1 = k_1 \times A$$

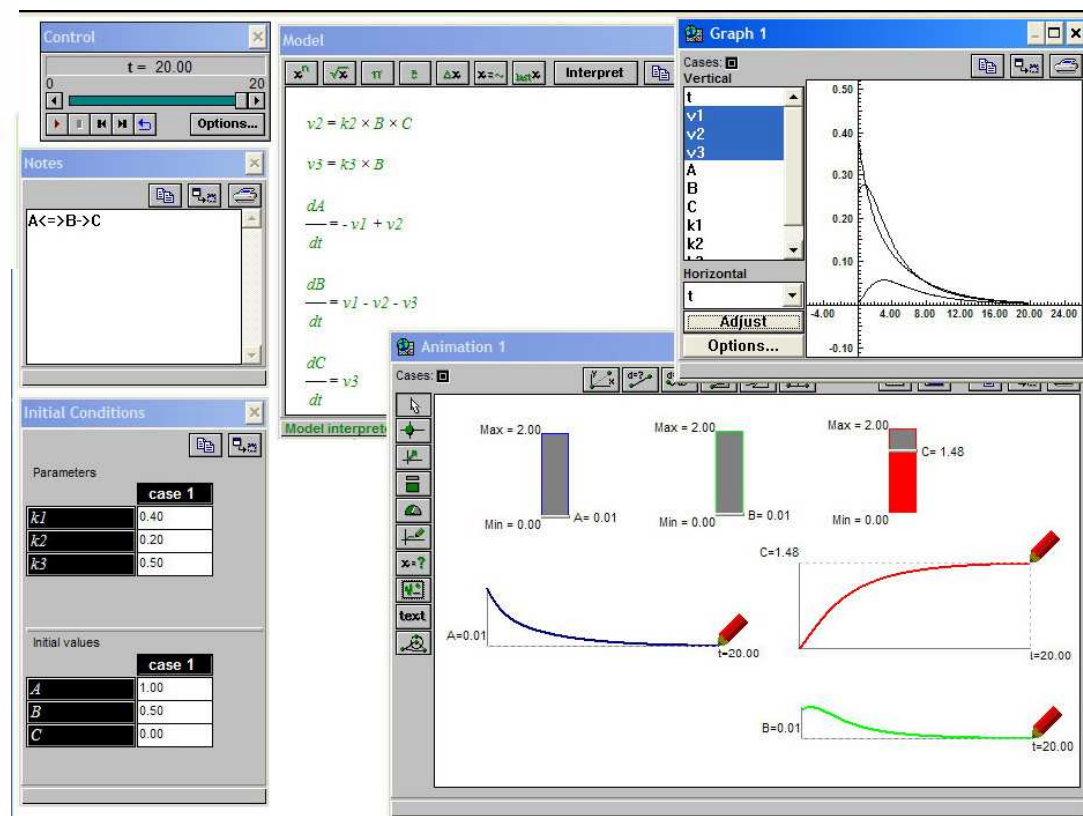
$$v_2 = k_2 \times B$$

$$v_3 = k_3 \times B$$

$$\frac{dA}{dt} = -v_1 + v_2$$

$$\frac{dB}{dt} = v_1 - v_2 - v_3$$

$$\frac{dC}{dt} = v_3$$

Modelowanie w Modellusie dwóch reakcji chemicznych następujących po sobie: pierwsza nieodwracalna, druga odwracalna ...

- Model przedstawiony po prawej stronie dotyczy dwóch reakcji następujących po sobie: reagent A przekształca się w sposób **nieodwracalny** w reagent B, a reagent B w reagent C w reakcji **odwracalnej**.
- Stężenie związku A **maleje** z szybkością v_1 (reakcja $A \rightarrow B$) ...
- ... a stężenie związku B **wzrasta** z szybkością v_1 (B powstaje z A) i **maleje** z szybkością v_2 (B przekształca się w C, reakcja $B \rightarrow C$), ale także **wzrasta** z szybkością v_3 (C przekształca się w B, reakcja $C \rightarrow B$)....
- ... a stężenie związku C **wzrasta** z szybkością v_2 (powstaje z B w reakcji $B \rightarrow C$) i **zimniejsza** się z szybkością v_3 (C przekształca się w B, reakcja $C \rightarrow B$).
- Co się stanie, jeśli na początku reakcji ($t = 0$) mamy jedynie związki A i B, a nie ma związku C? Przedyskutuj, uzasadnij i sprawdź swoje przewidywania.
- Co się stanie, jeśli w chwili $t = 0$ jest pewna ilość związku B, ale nie ma związków A i C? Przedyskutuj, uzasadnij i sprawdź swoje przewidywania.
- Co się stanie, jeśli w chwili $t = 0$ mamy pewną ilość związku C, ale nie ma związków A i B? Przedyskutuj, uzasadnij i sprawdź swoje przewidywania.

$$v_1 = k_1 \times A$$

$$v_2 = k_2 \times B$$

$$v_3 = k_3 \times C$$

$$\frac{dA}{dt} = -v_1$$

$$\frac{dB}{dt} = v_1 - v_2 + v_3$$

$$\frac{dC}{dt} = v_2 - v_3$$

